

**ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПАТЕНТНОЇ
КОНВЕНЦІЇ: ПЕРЕВАГИ, ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ
ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Геннадій АНДРОЩУК

*кандидат економічних наук, доцент, головний науковий співробітник,
Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-0781-9740>*

Владислав ХВОСТЕНКО

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри кібербезпеки,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-6436-4159>*

Вступ. У сучасних умовах глобалізації та інтенсифікації технологічного розвитку інтелектуальна власність виступає одним із ключових факторів економічного зростання, конкурентоспроможності держави та інтеграції до світових ринків. Патентна система, зокрема, відіграє важливу роль у забезпеченні правової охорони інновацій, стимулюванні інвестицій та трансфері технологій.

Для країн, що перебувають на етапі європейської інтеграції, трансформація національної системи інтелектуальної власності є не лише юридичним, але й економічним викликом. Україна, рухаючись у напрямку вступу до Європейського Союзу, змушена адаптувати своє законодавство та інституційні механізми до європейських стандартів, що передбачає глибоку перебудову підходів до охорони прав на результати інтелектуальної діяльності.

У цьому контексті особливого значення набуває питання приєднання до Європейської патентної конвенції, яка, хоча і не входить безпосередньо до *acquis* ЄС, фактично формує основу функціонування європейського патентного простору. Її імплементація означає перехід від національно орієнтованої моделі патентної охорони до інтегрованої

системи, що базується на наднаціональних процедурах та єдиних стандартах експертизи¹.

Водночас така інтеграція має подвійний характер: з одного боку, вона відкриває нові можливості для українських заявників та сприяє залученню інвестицій, з іншого – створює додаткові ризики для національного бізнесу, пов'язані з посиленням конкуренції та зміною структури ринку інтелектуальної власності.

Актуальною науковою проблемою є визначення оптимальної моделі інтеграції національної системи інтелектуальної власності України до європейського патентного простору в умовах приєднання до Європейської патентної конвенції. Зокрема, постає питання забезпечення балансу між гармонізацією з наднаціональними стандартами патентної охорони та збереженням ефективності, інституційної спроможності і конкурентоспроможності національної системи та суб'єктів господарювання.

Метою дослідження є комплексний аналіз переваг і викликів приєднання України до Європейської патентної конвенції, а також визначення його впливу на трансформацію національної системи інтелектуальної власності та конкурентне середовище в Україні.

Приєднання України до Європейської патентної конвенції (ЄПК) є одним із ключових етапів інтеграції до європейського економічного та правового простору. У сучасних умовах патентна система виконує не лише функцію правової охорони винаходів, але й виступає інструментом регулювання технологічних ринків, залучення інвестицій та стимулювання інноваційної діяльності. У цьому контексті імплементація механізмів ЄПК означає не просто адаптацію законодавства, а трансформацію всієї моделі функціонування національної системи інтелектуальної власності.

Однією з ключових переваг приєднання до ЄПК є суттєве спрощення доступу українських заявників до міжнародної патентної охорони. Механізм подання єдиної заявки до Європейського патентного відомства (ЕПО) дозволяє отримати правову охорону в значній кількості держав, що значно знижує адміністративні та фінансові витрати у порівнянні з процедурою подання окремих національних заявок. Такий підхід забезпечує українським винахідникам і компаніям можливість ефективніше інтегруватися у глобальні ланцюги створення доданої вартості та виходити на ринки Європейського Союзу.

Важливим фактором є також підвищення інвестиційної привабливості України. Для іноземних інвесторів функціонування

¹ Ukraine on the way to the European Patent Convention: new opportunities for inventors, business and patent attorneys. (2026). Retrieved from <https://nipo.gov.ua/ukraina-ievropejska-patentna-konventsia-anons/>

єдиної патентної системи, що відповідає європейським стандартам, є сигналом передбачуваності та правової визначеності. Це створює передумови для залучення високотехнологічних інвестицій, розвитку наукоємних галузей та активізації процесів трансферу технологій. Особливого значення це набуває в умовах післявоєнної відбудови, коли інноваційний сектор може стати одним із драйверів економічного зростання.

Крім того, інтеграція до системи ЄПК сприяє підвищенню якості патентної експертизи. Європейське патентне відомство використовує сучасні бази даних, аналітичні інструменти та усталені підходи до оцінки новизни, винахідницького рівня та промислової придатності. Участь у такій системі дозволяє українським заявникам отримувати більш надійні з точки зору права патенти, що знижує ризики їх оскарження та підвищує комерційну цінність.

Окремо слід відзначити можливість доступу до фінансових інструментів підтримки, зокрема програм компенсації витрат на патентування для малого та середнього бізнесу. Такі механізми сприяють залученню ширшого кола суб'єктів до інноваційної діяльності та зменшують бар'єри входу до міжнародної патентної системи.

Водночас приєднання до ЄПК супроводжується низкою суттєвих викликів, які можуть мати довгострокові наслідки для національної економіки. Одним із найбільш значущих є різке зростання конкуренції на внутрішньому ринку. Спрощення процедури валідації європейських патентів призводить до того, що значна кількість іноземних прав набуватиме чинності на території України без проведення повноцінної національної експертизи². Це створює ризик обмеження діяльності українських компаній, які можуть несвідомо використовувати вже запатентовані технології.

У цьому контексті зростає значення превентивних механізмів управління інтелектуальною власністю, зокрема проведення патентних досліджень та аналізу свободи дій (*freedom-to-operate*). Для українського бізнесу це означає необхідність переходу від реактивної моделі до стратегічного планування у сфері інтелектуальної власності, що потребує додаткових ресурсів та компетенцій.

Фінансовий аспект також є критичним. Попри наявність грантових програм, загальна вартість отримання та підтримання чинності європейського патенту є значно вищою за національні процедури. Це може призвести до ситуації, коли лише великі компанії та міжнародні корпорації зможуть повною мірою використовувати переваги системи,

² Weisberg, K. (2025). Advantages and risks of the European patent with unitary effect for a Ukrainian applicant: a practical case. Retrieved from <https://yur-gazeta.com/>

тоді як малий бізнес та індивідуальні винахідники опиняться у менш вигідному становищі.

Додатковим бар'єром є мовний фактор. Офіційними мовами Європейського патентного відомства є англійська, французька та німецька, що вимагає високого рівня мовної підготовки як від заявників, так і від патентних повірених. Недостатній рівень володіння мовами може призвести до помилок у підготовці заявок та, як наслідок, до відмов у наданні правової охорони.

Окремої уваги заслуговують ризики, пов'язані з так званим патентним блокуванням та зростанням кількості судових спорів. Збільшення кількості чинних патентів на ринку створює передумови для активізації правозастосовної практики, що може використовуватися як інструмент конкурентної боротьби. Це, у свою чергу, потребує від українських компаній формування внутрішніх політик управління ризиками у сфері інтелектуальної власності.

Аналіз досвіду Польщі, яка приєдналася до ЄПК у 2004 році, дозволяє зробити низку важливих висновків. По-перше, відбулося суттєве зниження ролі національного патентного відомства як основного центру експертизи, оскільки більшість заявників почали використовувати механізми ЕРО³. Це призвело до зміни функціонального навантаження національного органу, який дедалі більше виконує адміністративні та координаційні функції.

По-друге, значно зросло навантаження, пов'язане з обробкою заяв на валідацію європейських патентів. Відсутність можливості проведення повторної експертизи по суті обмежує вплив національного органу на якість патентного портфеля, що формується на території держави.

По-третє, спостерігався відтік висококваліфікованих кадрів до міжнародних інституцій та приватного сектору, що створює додаткові виклики для забезпечення ефективного функціонування національної системи.

Для національних винахідників досвід Польщі також демонструє ризики монополізації ринку великими міжнародними компаніями, які активно використовують патентні інструменти для закріплення своїх позицій. У таких умовах українські розробники можуть опинитися у ситуації, коли їхні технологічні рішення вже охоплені чинними патентами на рівні Європейського Союзу.

³ JWP Patent Attorneys. (2022). There are always two sides of the same coin – a brief polemic on the unitary patent system (from a Polish perspective). Retrieved from <https://www.jwp-poland.com/>

Таблиця 1

**SWOT-аналіз приєднання України
до Європейської патентної конвенції**

STRENGTHS	OPPORTUNITIES
• інтеграція до європейського патентного простору • гармонізація зі стандартами Європейського патентного відомства • спрощення доступу до міжнародної патентної охорони (єдина заявка) • підвищення якості патентної експертизи • зростання інвестиційної привабливості • доступ до міжнародних програм підтримки (SME Fund)	• розвиток інноваційної економіки • залучення іноземних інвестицій у технологічні сектори • розширення ринків для українських компаній • розвиток професійного середовища (патентні повірені, ІВ-юристи) • стимулювання стратегічного управління інтелектуальною власністю • активізація трансферу технологій
WEAKNESSES	THREATS
• обмежена інституційна спроможність національної системи ІВ • висока вартість патентування та підтримання чинності • мовний бар'єр і недостатня підготовка фахівців • нерівний доступ до системи для МСП та індивідуальних винахідників • ризик зниження ролі національного патентного відомства	• зростання кількості іноземних патентів на внутрішньому ринку • обмеження діяльності національних компаній (патентне блокування) • підвищення ризиків судових спорів у сфері ІВ • збільшення транзакційних витрат для бізнесу (FTO, юридичний супровід) • трансформація та потенційна маргіналізація національного патентного відомства • відтік кваліфікованих кадрів у міжнародні структури • ризик технологічної залежності від іноземних правовласників

З урахуванням викладеного, ефективна інтеграція до ЄПК потребує комплексного підходу. Ключовими напрямками мають стати розвиток освітніх програм у сфері європейського патентного права, підтримка національних заявників через фінансові інструменти, а також стимулювання інноваційної діяльності в пріоритетних галузях. Важливим є також формування культури стратегічного управління інтелектуальною власністю серед суб'єктів господарювання.

Таким чином, приєднання до Європейської патентної конвенції є не лише юридичним кроком, але й фактором структурної трансформації

економіки, що вимагає зваженого підходу та врахування як позитивних, так і потенційно негативних наслідків.

Висновки. Приєднання України до Європейської патентної конвенції є важливим етапом євроінтеграції та одночасно фактором глибокої трансформації національної системи інтелектуальної власності. Запровадження механізмів ЄПК відкриває нові можливості для українських заявників у частині доступу до міжнародної патентної охорони, підвищення якості експертизи та залучення інвестицій, що є особливо актуальним в умовах відновлення економіки.

Водночас інтеграція до європейського патентного простору супроводжується низкою системних викликів, зокрема посиленням конкуренції з боку іноземних правовласників, зростанням фінансового навантаження на заявників, трансформацією ролі національного патентного відомства та необхідністю адаптації професійного середовища до нових стандартів. Досвід країн Центральної та Східної Європи, зокрема Польщі, свідчить, що без належної підготовки такі зміни можуть призвести до структурних дисбалансів на ринку інтелектуальної власності.

Отже, ефективність приєднання України до ЄПК залежатиме від здатності забезпечити баланс між інтеграцією до європейської системи та розвитком власного інноваційного потенціалу. Ключовими умовами мінімізації ризиків є державна підтримка національних заявників, розвиток професійної підготовки у сфері європейського патентного права та формування культури стратегічного управління інтелектуальною власністю. За таких умов приєднання до ЄПК може стати не лише інструментом гармонізації правового регулювання, але й чинником підвищення конкурентоспроможності української економіки.